

DIKSYONÈ

Nou ka mal pou konprann kèk nan mo sa yo. Lè n konn kisa yo vle di, n ap ka sèvi ak liv la pi byen.

Andedan liv la menm (nan chapit yo), gen eksplikasyon sou plizyè ladan yo, men gen kèk lòt ki vini san eksplikasyon. Se ak lèt panche (italik) mo sa yo ekri, lè yo parèt pou premye fwa nan liv la. Nan ti diksyonè sa a, n ap jwenn mo ki ekri ak lèt italik tou. Denpi n wè sa, nou mèt konnen n ap jwenn eksplikasyon pou mo sa yo tou yon lòt kote nan diksyonè a.

Ti diksyonè sa a ap suiv, tankou tout diksyonè, modèl alfabè a:

A An B CH D E È En F G I J K L M N O Ò On Ou P R S T V W Y Z

Yo rele sa **lòd alfabetik**.

A

abdomèn Bout nan kò a kote lestomak, fwa, trip ak pati repwodiksyon yo chita. Se vant nou.

abse Ti boul ki leve sou po moun. Yo wouj, yo fè mal epi yo plen matyè (pi). Nan sans sa a, yon klou se yon abse tou.

akne Yon mòd bouton ki pouse nan figi moun ki gen po twò gra. Yo konn enfekte. Anpil fwa tifi ak ti gason k ap fòme konn gen pwoblèm sa a.

alèji, endispozisyon alèji lakòz Yon pwoblèm — tankou pa egzanp demanjezon, bezwen estènèn, boul oswa bouton chalè sou po ak, pafwa, respirasyon difisil oubyen endispozisyon — ki atake moun, lè yo respire, manje oubyen touche sèten bagay. Piki ka bay pwoblèm sa a tou. Endispozisyon se fòm ki pi malouk yon alèji ka pran.

alisinasyon Lè yon moun wè bagay ankenn lòt moun pa wè oubyen tande kèk vwa ankenn lòt moun pa tande.

anemi Yon anemi moun genyen lè san yo pòv. San an vin klè paske l manke globil wouj. Sa konn rive, lè kò a pa jwenn tan pou l ranplase kantite san l ap pèdi.

anestezi Gen 2 kalte anesteszi: anestezi jeneral, se lè yo andòmi yon malad k ap fè operasyon; anestezi lokal, se lè yo bay malad la yon piki nan pati y ap opere a pou l pa soufri twòp.

apendis Yon pòch ki gen fòm dwèt moun ki kole ak gwo trip nou.

apendisit Enfeksyon ki atake pati nan kò moun ki rele apendis la. Pati sa a kole ak gwo trip la.

areyòl Yon pati nan tete fanm. Li griji, li fonse; se nan mitan l pwent tete a chita.

asid folik Yonn nan vitamin B yo ki bay globil wouj yo fòs. Li bon anpil pou fanm ansent. Li anpeche tibebe fèt ak donmajman.

atak seksyèl Dappiyanp malendren fè sou fanm

atè Tib fen kote san nou pase, lè l soti nan kò a pou l sikile nan tout kò n. Si n touche yon atè, n ap santi kijan kò a ap bat. Men, si n touche venn yo ki mennen san an tounen nan kò a, nou pa p santi ankenn batman kò.

atwoz Doulè ak enflamayson nan jwenti.

avantaj Sa k bon pou nou.

avòtman Lè yon fanm fè yon jan pou l retire yon pitit ki nan vant li.

avòtman ak medikaman Yo di sa, lè yon fanm pran medikaman pou l retire yon pitit.

avòtman ki pa fin fèt Avòtman an fèt, men matris fanm nan pa byen netwaye.

An

anbriyon Tibebe nan vant ki gen ant 2 ak 8 semèn.

anfizèm Yon maladi grav nan poumon.

angrè Pwouki ki fè tè bay plis rannman.

ankadremman psikolojik Kout men psikològ ap ba moun ki gen pwoblèm oubyen moun ki gen yon desizyon pou yo pran. Pa egzanp, gen moun ki pran fòmasyon pou yo ka ankadre maladi VIH/SIDA yo.

ankilostòm Yon vè moun konn genyen nan trip yo.

anksyete Lè n gen latwoubly nan lespr n. Lè n santi n sou tansyon.

antasid Medikaman ki bon pou moun ki gen twòp asid nan lestomak yo ak moun ki gen lestomak deranje. Ale nan egrè lestomak.

antibiyotik Medikaman ki bon pou enfeksyon bakteri lakòz.

antikò Se “zam”kò moun fè poukont li pou goumen ak enfeksyon.

B

bakteri Jèm mikwòb ki bay maladi. Yo tèlman piti, nou pa ka wè yo si se pa nan mikwoskòp.

bande Se lè kòk gason rès paske l anvi fè bagay.

batman kè Jan kè nou ap bat. Se batman kè ki fè n konnen kijan kè a ap travay. Nou ka kontwole l tou nan kèk pati nan kò a, tankou pa egzanp, nan ponyèt nou ak kou nou.

bay san yon jan ki pa nòmal San an vini yon jan dwòl. Se pa tankou lè règ nou vini kòm sa dwa.

bil Likid ki soti nan vezikil bilyè moun. Se li ki ede n dijere grès.

bilaryoz Enfeksyon moun genyen, lè yon espès ti vè antre nan san yo.

blad pipi/vesi Yon sak anba ti vant nou ki kenbe pipi. Lè l plen, li gonfle tankou blad.

boul grenn Youn nan pati repwodiksyon gason yo. Boul grenn yo rele testikil tou.

boul san San kaye ki gen yon koulè wouj diven. Yo mou, yo klere, yo sanble ak moso fwa.

bouton lafyèv Ale nan èpès.

bouzen Ale nan travayèz keksyèl.

bwonch Yon enfeksyon nan gwo tib ki nan poumon yo. Gwo tib sa yo rele bwonch tou.

byen manje Se bay kò a kantite ak kalite manje l bezwen pou l ka devlope, rete an sante epi goumen ak maladi.

byopsi Lè yo pran yon ti moso chè oubyen yon likid nan kò nou pou y al egzamine l nan laboratwa. Konsa, y ap wè si pati kote l soti a maladi.

Ch

chanklèt Plak blanch ak maleng ki parèt nan bouch, sou lang ak tib ki konekte bouch moun ak lestomak yo (ezofaj). Se yon chanpiyon ki bay enfeksyon sa a.

chanpiyon nan vajan Enfeksyon ki fè vajan bay dlo blanch ak yon bann ti boul. Fanm ki gen pwoblèm sa a konn gen demanjezon ak kanal boule. Fanm ansent ak fanm k ap pran antibyotik abitye fè enfeksyon sa a.

D

dekole Lè gwògman oubyen bwesonyè pa konprann anyen nan sa k ap pase.

depandans Se lè yon moun toumanje, lè l pa jwenn yon dwòg li abitye pran.

depresyon Pwoblèm mantal ki fè moun santi gwo tristès oubyen ki fè yo pa santi kò yo menm.

dèyè Pati nan kò n ki plen vyann. Se sou li nou chita.

dezenfekte Se lè yo fè yon netwayaj ki touye tout jèm mikwòb ki nan yon bagay. Yo rele sa dezenfeksyon gwo degre tou.

dezidratasyon Se lè kò a pèdi twòp dlo.

dijesyon Se travay lestomak ak trip fè, lè y ap moulen manje yo. Kò a pran sa l bezwen, li elimine rès yo nan tata.

dilatasyon ak kitaj Operasyon kote yo ouvri kòl matris la tou dousman pou yo grate matris la. Anpil fwa, yo fè avòtman ak teknik sa a. Yo konn fè sa, lè y ap chache konnen poukisa vajan ap bay vye dlo.

disantri Enfeksyon ki bay dyare ak glè oubyen ak san.

diskriminasyon Ale nan wòl fanm/wòl gason

dispansè Enstitisyon ki gen divès kalte pwogram sante tankou pa egzant, vaksinasyon, swen prenatal, planin familyal, konsiltasyon ak egzamen laboratwa.

divòs Se lè madanm ak mouche anile yon maryaj devan leta.

dlo oksijene Yon pwodui chimik ki touye jèm mikwòb. Yo itilize l pou netwaye blese ak maleng.

doktè fèy Moun ki itilize fèy ak senp pou trete maladi. Konesans yo genyen an la denpi dikdantan.

dosye Papyè kote yo konsève enfòmasyon sou maladi yon moun genyen ansanm ak tretman l ap swiv.

douch vajinal Liikid fanm itilize pou lave andedan vajan yo. Se pa yon bon bagay paske, lè konsa, vajan nan vin twò sèch.

dòz (medikaman) Kantite medikaman moun pran yon sèl kou.

dwa pou fanm jwenn lasante Se lè enstitisyon ki pou bay laswenyay yo egziste epi, an menm tan, tout fanm gen libète, lajan ak tan pou y al pran laswenyay.

dwòg Sibstans tankou alkòl ak kokayin ki vire lòlòy moun. Moun ki pran dwòg, lè yo gen pwoblèm, konn swadizan santi yo byen. Men, anreyalite, dwòg detwi lavi.

dyabèt Maladi sik. Moun ki gen dyabèt gen twòp sik nan san yo.

dyafram Yon metòd planin. Se yon aparèy ki gen fòm yon ti tas yo foure jis sou kòl matris la. Yo konn mete espèm sid ladan l tou.

dyare Se lè moun tata dlo plis pase 3 fwa nan yon jounen.

E

efè segondè Reyaksyon kèk medikaman oubyen kèk metòd òmonal konn fè sou moun.

egrè nan lestomak Se lè n santi lestomak nou boule n tanzantan. Fanm ansent konn gen pwoblèm sa a, sitou lè yo rive nan dènyè mwa gwosès yo.

egzamen basen Egzamen ki fèt nan pati repwodiksyon yo, kit andedan, kit deyò. Kèk fwa, yo itilize espekilòm nan egzamen basen.

egzamen nan dèyè (nan rektòm) Konsiltasyon kote yo gade si moun pa gen emowoyid oubyen lòt pwoblèm nan dèyè. Yon egzamen nan rektòm ka pèmèt yo dekouvri kèk pwoblèm fanm konn genyen nan vajan yo tou.

egzamen sante Se lè yon travayè (z) sante, yon enfimyè oubyen yon doktè konsilte n pou wè ki pati nan kò n ki gen pwoblèm.

egzèsis pou vajan Egzèsis fanm fè ak vajan yo pou rafèmi misk fèb ki konn fè yo pipi souvan oubyen ki konn fè pipi koule sou yo.

ekip kadejakè Gwoup malandren ki mete ansanm pou fè kadejak sou fanm.

eksizyon Operasyon kote yo koupe tèt krèk fanm (klitoris), ak po vajan nan tou, kèk fwa.

emoraji Pwoblèm ki fè moun senyen san rete.

emowoyid Ti boul ki pouse nan dèyè moun. Se venn ki gonfle nan twou dèyè a. Yo boule; yo bay doulè ak demanjezon.

epatit Maladi grav ki atake fwa moun. Se yon viris ki bay li. Gen kèk fòm epatit moun konn trape nan fè bagay.

eritaj Tè, kay oubyen lajan yon moun kite pou yon lòt, lè l mouri.

eskwotòm Sak grenn gason.

espasman nesans Se lè yon manman pitit tann 2 oubyen 3 zan anvan l fè lòt pitit. Konsa, apre chak gwosès, fanm nan gen tan rebran fòs.

espekilòm Yon zouti doktè. Espekilòm pèmèt yo kenbe vajan fanm ouvè lè y ap fè egzamen basen. Gen 2 kalte: Youn ki fèt ak metal, yon lòt ki fèt ak plastik.

espèmatozoyid (jèm gason) Yonn bann ti jèm tou piti ki nan dechay gason. Lè dechay tonbe nan vajan fanm, youn nan ti jèm sa yo fofile kò l antre nan ovil fanm nan. Yo rele sa fekondasyon. Se konsa gwosès kòmanse.

espèmisid Yon krèm, pomad oubyen likid glise ki touye jèm gason. Li pwoteje fann kont gwosès. Li ka bay pwoteksyon tou kont MST.

esterilè Ti aparèy yo foure andedan matris fanm pou anpeche l ansent.

esterilite Se lè fanm pa rive ansent, malgre l kouche toutan ak gason pandan peryòd ovilasyon l (peryòd kote, an prensip, li ka ansent). Yo di fanm gen pwoblèm sa a tou, lè l pa sispann fè fòs kouch.

esterilizasyon Operasyon yo fè pou retire kapasite gason oubyen fanm genyen pou yo fè pitit.

esterilize Lè yo touye tout jèm mikwòb ki nan yon bagay.

estetoskòp Sonn. Yon zouti doktè itilize pou koute tout ti bri k ap fèt nan kò yon moun, tankou pa egzanz batman kè a.

estewoyid Yon fanmi medikaman ki trete divès kalite pwoblèm sante. Estewoyid konn gen efè segondè ki grav, lè moun sèvi avè yo pandan twòp tan.

estrès Pwoblèm ki mete moun sou tansyon. Estrès bay latwoublay kit nan kò, kit nan lespri.

estwojèn Yon òmòm kò fanm fè poukont li.

estwok (Aksidan serebral) Pwoblèm sanzatann ki fè moun pèdi konesans, kapasite pou gen sansasyon ak kapasite pou yo fè mouvman. Se emoraji ak boul san nan sèvo ki konn lakòz moun fè estwok.

ezofaj Tib ki konekte bouch ak lestomak. Se ladan manje pase.

È

èbisid Pwodui chimik ki touye move zèb nan jaden.

èpès Maladi ki fè moun gen bouton-maleng nan bouch oubyen nan pati entim. Se yon viris ki bay li. Moun konn trape èpès nan fè bagay.

èpès nan pati entim Yon maladi seksyèlman transmisib. Li bay moun bouton-maleng nan pati entim oubyen nan bouch.

En

endijesyon Ale nan egrè nan lestomak.

endispozisyon Pwoblèm grav moun genyen. Lè konsa, feblès anvayi yo, yo pèdi konesans, y ap swe san rete (yon swè ki frèt), kè yo pa bat fò, men li bat byen vit. Se dezidratasyon, emoraji, blese, boule oubyen maladi grav ki konn lakòz pwoblèm nan.

enfeksyon Maladi bakteri, viris, oubyen lòt jèm mikwòb lakòz. Moun ka fè enfeksyon nenpòt ki kote nan kò yo. Pwoblèm nan gen dwa menm anvayi tout kò a.

enfeksyon nan tete (mastit) Yon enfeksyon ki atake andedan tete a. Li fè

fanm nouris soufri anpil e li anpeche tibebe tete kòm sa dwa.

enfibilasyon Yon fòm eksizyon kote yo koupe ni klitoris, ni po vajan fanm nan, anvan yo koud li.

enfimite (donmajman) Pwoblèm fizik oubyen mantal ki anpeche yon moun fonksyone nòmalman.

enflamasyon nan basen Yon enfeksyon ki gaye nan pati repwodiskyon fanm. Yo rele l enfeksyon nan basen tou.

enplan Yon metòd planin. Se 6 tib yo foure anba po bra fanm pou anpeche l ansent. 6 tib sa yo gen òmòn ladan yo.

ensektisid Pwodui chimik yo itilize pou konbat ensèk k ap fè dega nan jaden.

ensès Se lè moun antre nan rapò seksyèl ak fanmi yo.

entoksikasyon Pwoblèm moun genyen lè yo pran yon twò gwo dòz medikaman.

F

fanm saj Moun ki ka ede fanm ansenet akouche paske l te resevwa fòmasyon espesyalman pou sa oubyen paske l gen eksperyans.

Fè Yon mineral nou jwenn nan kèk manje. Li bon pou san.

fekondasyon Se lè ovil fanm rankontre ak jèm gason. Se konsa fanm vin ansent.

fetis Tibebe nan vant ki pa ko fin develope

fetoskòp Yon zouti ki pèmèt doktè tande jan kè tibebe nan vant ap bat.

fib Pati nan kèk plant ki fè moun tata byen.

fibwòm Boul ki pouse andedan matris fanm. Sa ka lakòz fanm bay san nan vajan, sa ka lakòz doulè ak fos kouch youn dèyè lòt.

fil rezòbab Fil ki pa bezwen dekoud. Yo sèvi avè l pou koud blese. Li disparèt poukont li, lè blese a fin geri.

fistil Yon twou nan po ki separe vajan nan ak kanal pipi a oubyen nan po ki separe vajan nan ak dèyè a. Sa lakòz pipi oubyen tata pase nan vajan nan.

flachbak Se lè, sanzatan, yon moun rekòmanse viv yon bagay ki te pase lontan tankou si se te kounye a bagay la t ap pase.

fòmila Lèt nan bwat pou tibebe ki swadizan ranplase lèt manman. An reyalite pa gen tankou lèt manman.

fos kouch Se lè fanm ansent pèdi yon tibebe ki pa t ko fin devlope.

fwa Yon gwo ògan anba kòt yo ki pwopte san moun. Se sou bò dwat li ye.

G

gangrèn Po ak chè ki tounen pouriti paske san pa ka sikile ladan yo.

glann Ti pòch andedan kò a ki pwodui likid.

glann Batolin Ti glann ki andedan vajan fanm. Yo sou 2 bò. Se yo ki anpeche vajan nan sèch.

glann lenfatik Ti glann ki gaye anba po moun. Yo ka atrap jèm mikwòb. Le yo enfekte, yo anfle e yo bay gwo doulè.

glann tiwoyid Glann ki nan gòj moun. Li fè yon seri òmòn ki aji sou devlopman kò a. Pou glann tiwoyid travay byen, fòk li jwenn yòd.

glè/larim Se matyè glise kò a fè pou l pwoteje andedan vajan, nen, gòj, lestomak ak trip.

glokòm Yon maladi je. Se presyon k ap fèt andedan boul je a ki anpeche malad la

wè byen. Glokòm ka pa pran tan pou l devlope (glokòm kwonik). Li ka parèt sanzatan tou.

gonore Yon maladi seksyèlman transmisib. (maladi moun pran nan fè bagay.

grenn ki gen pwojestin sèlman Yon metòd planin ki gen yon sèl òmòn: pwojestin. Li pa gen estwojèn.

grès Manje tankou lwil ak bè ki bay enèji.

gwo lèv 2 gwo po plen vyann ki nan chouchoun fanm yo. Yo pwoteje tout pati entim nan. Yo bouche twou chouchoun nan nèt, lè fanm nan femen janm li.

gвосès ekstra iteren Ale nan gвосès nan twonp.

gвосès nan twonp Yon gвосès k ap devlope nan youn nan twonp yo olye l devlope nan matris la.

gwoup solidarite Tèt ansanm moun ki gen menm pwoblem fe, pou youn ka ede lòt.

I

ilsè Se yon maleng ki mal pou geri. Moun ka genyen l nan lestomak, nan trip oubyen sou po.

imèn Ti po fen ki - yon ti jan- bare pasaj twou vajan fanm ki pa ko nan lavi gason. Gen zòn sou latè kote yo mete pase genyen nan koze “vijinite”sa a. Konsa malgre imèn nan ka disparèt poukont li, nèg ki pa jwenn li nan vajan madanm yo konn mande anraje. Yo di fanm nan pa “ti fi”.

irèt Tib kote pipi a pase, lè l sot nan blad pipi a pou l al deyò.

iristiks Yon papye espesyal ki chanje koulè , lè l plonje nan pipi ki gen sik. Yo fè tès dyabèt avè l.

isterektomi Se yon operasyon kote yo retire matris fanm. Nan yon “isterektomi total”, yo retire ni matris, ni twonp, ni ovè.

iteris Ale nan matris.

jèm mikwòb Se yo ki bay maladi. Yo tèlman piti nou pa ka wè yo ak je n.

jwenti Kote zo nan kò nou rankontre youn ak lòt.

jwisans Pi gwo plezi moun ka jwenn nan fè lanmou.

K

kadejak Tout presyon yon malandren fè pou l fòse yon fanm annafè avè l. Kit se kouche li kouche ak fanm nan, kit se manyen li manyen l nan vajen, nan dèyè oubyen nan bouch, kit se foure li foure yon bagay nan kò fanm nan.

kafeyin Yon dwòg ki nan kafe, te ak koka. Li fè kè moun bat vit; li fè moun pa gen dòmi.

kalsyòm Yon sibstans mineral n ap jwenn nan kèk manje. Li bon pou zo ak dan.

kanil Zouti doktè. Se yon ti tib ki pèmet yo debarase matris fanm.

kannal vajen Pati nan kò fanm ki sanble ak yon tib. Li soti denpi nan bouch vajen nan pou l rive nan kòl matris la.

kansè Yon maladi grav ki fè selil nan kò n devlope an dezòd. Konsa, yo fòme boul (timè). Nou ka gen kansè nan divès pati nan kò n.

kapòt Se yon ti sak tankou blad ki fèt pou kòk gason. Pandan yon rapò seksyèl, ti sak sa a kenbe dechay la pou anpeche l rive nan matris fanm nan. Konsa, li pwoteje fanm nan kont gwosès. Kapòt ka pwoteje moun kont maladi seksyèlman transmisib tou.

kapòt fanm Yon sak ki tankou yon blad ki antre andedan vajen. Li anpeche dechay rive nan matris fanm.

kasav Manje ki fèt ak farin manyòk. Kidonk, li chaje ak lanmidon.

katarat Yon maladi ki fè je moun twoub. Firanmezi jou ap pase, moun nan gen plis difikilte pou l wè . Yon lòt bò, li wonn nwa ki nan mitan je a parèt gri oubyen blan, lè limyè klere l.

kirèt Yon ti zouti doktè itilize pou grate matris, lè y ap fè dilatasyon ak kitaj.

klamidya Yon maladi seksyèlman transmisib (maladi moun pran nan fè bagay).

klitoris Tèt krèk fanm. Se pati ki pi sansib nan vajen fanm.

klowòks Yon pwodui chimik ki touye jèm mikwòb. Yo konn rele l jif tou.

kò kraz Gwo fatig

kòche Tankou maleng sou do bèt. Moun ki sètoblije ret kouche oubyen chita pandan twò lontan san yo pa fè mouvman konn gen mòd maleng sa yo, sitou nan pati kote zo yo plis parèt.

kòd lonbrit Se kòd ki konekte tibebe nan plasennnta.

kòk Pati repwodiksyon gason. Li sèvi pou pipi tou. Pandan yon rapò seksyèl, kòk la vin rès nèt, epi li bay yon likid ki rele dechay (espèm) ki chaje ak jèm gason (espèmatozoyid).

kòl matris Ouvèti matris fanm. Nou jwenn li apre twou vajen nan.

kolera Yon maladi enfektyez ki grav anpil. Moun ki gen kolera vomi anpil epi yo tata san tou.

kolostwòm Premye lèt ki sot nan tete fanm ki fèk akouche. Li tou jòn.

konn li Kapasite pou moun konprann sa ki ekri.

konplikasyon Se lè yon pwoblèm vin pi grav pase jan l te ye anvan.

konpòs Se yon melanj yo fè ak po manje, pay, zagribay ak tata bèt. Li bon pou tè.

konprès Twal yo mete sou yon pati nan kò moun. An jeneral, yo mouye konprès ak dlo cho oubyen dlo frèt. Yo konn met fèy ladan tou.

konstipasyon Se lè yon moun gen difikilte pou l tata.

kontamine Se lè jèm milkwòb antre nan yon bagay.

kontraksyon (doulè, doublè tranche)

Mouvman matris la fè, lè fanm ansentpral akouche. Se sa k pèmèt kòl matris la ouvri pou tibebe a ka soti. Se kontraksyon ki bay doublè tranche.

kontrasepsyon Tout metòd ki pèmèt yo bare wout gwosès. Ale nan planin famiyal.

kontwòl nesans Ale nan planin famiyal

koutye bouzen Nèg ki chache gason pou travayèz seksyèl. Anpil fwa, yo pran tout oubyen yon pati nan kòb malèrèz la fè.

koupe Rapò seksyèl kote kòk gason antre nan vajen fanm.

kranp Se lè misk yo kontrakte. Anpil fanm konn gen kranp lè yo gen règ oubyen lè règ yo pral vini.

kriz Deranjman ki konn fè moun pèdi konesans.

kwonik Yon bagay ki retounen tanzantan. Yon enfeksyon kwonik ka fè anpil tan sou moun.

L

lafyè Se lè kò moun vin cho akòz maladi oswa enfeksyon.

lafyè deng Maladi grav yon viris lakòz. Se moustik ki pote viris sila a.

lagal Yon maladi po. Se yon parazit ki bay li.

lagwat Enflamasyon anba kou (se glann tiwoyid la ki anfle). Sa rive moun ki pa jwenn kantite yòd kò yo bezwen.

lajònis Maladi ki fè po n ak je n vin tou jòn. Pwoblèm sa a kapab byen se sentòm epatit tou.

laksatif Medikaman ki lache moun ki konstipe.

latèks Yon kawotchou ki fen. Anpil fwa, se avè l yo fè kapòt ak gan

latrin Twou fon yo fouye nan tè pou moun fè tata ak pipi.

lavman Likid yo ba moun nan dèyè, swa pou yo ka lache, swa pou yo ka rebran fòs.

lenn Se kote janm nan kole ak rèz kò a, nan zòn pati entim moun.

lestomak Yon ògàn andedan vant moun ki sanble ak yon sak. Se ladan dijesyon manje fèt. Nan lang ayisyen, mo lestomak la vle di pwatrin tou.

lè 2 gwo po ak 2 ti po ki nan bòbòt fanm yo.

librifyan Lwil oubyen pomad yo mete sou bagay ki twò sèch. Li konn bon pou n met librifyan sou kapòt n ap itilize. Gen kapòt ki vin ak tout librifyan yo.

ligaman Materyèl nan kò moun ki soude misk ak zo.

ligati twonp Operasyon kote yo mare oubyen koupe twonp Falòp yo. Konsa, ovil yo pa p jwenn wout pou yo antre nan matris la. Kidonk, fanm ki fè operasyon sa a pa p ka fe pitit ankò.

lopital Enstitisyon sante ki gen doktè, enfimyè ak zouti espesyal ki pèmet yo dekouvri epi trete maladi.

M

mak komèsyal Non chak konpayi bakymedikaman li fè. Se pa menn bagay ak non jenerik.

maladi atrapan Maladi ki gaye trapde. Moun ki deja malad ka kontamine lòt moun.

maladi enfektyez Maladi atrapan. Se jèm mikwòb oubyen parazit (tankou vè, pa egzanp) ki bay yo.

maladi mantal Pwoblèm ki fè moun pèdi kapasite yo genyen pou yo reflechi epi aji kòm sa dwa.

maladi seksyèlman transmisib Maladi moun trape nan fè bagay.

malarya Yon enfeksyon ki bay frison ak gwo lafyèv. Se marengwen ki mache simaye maladi a. Yo pran parazit ki bay malarya a nan san moun ki deja malad pou y al lage l nan san lòt moun yo mòde.

malkadi Yon maladi ki fè moun gen kriz oubyen ki fè moun pèdi konesans.

malmouton Maladi atrapan timoun abitye genyen. Se yon viris ki bay li. Jounen jodi a, gen vaksen pou malmouton.

malnitrisyon Pwoblèm moun genyen, lè yo pa jwenn kantite manje yo bezwen pou yo rete an sante.

malouk Yon pwoblèm ki parèt sanzatan, ki ka pa dire, men ki grav oubyen ki fò anpil, pa egzanp, yon doulè malouk, yon enfeksyon malouk. Yon doulè kwonik, sètadi yon doulè ka p fè ale- vini pa menm ak yon doulè malouk.

manbràn Po fen oubyen tisi ki sèvi kòm anvlop pou ògàn andedan kò nou oubyen ki kouvri lòt pati nan kò a. Egzanp: sak ki vlope tibebe ki nan matris manman l.

manje fòtifyan Manje ki mete fòs ak enèji nan kò moun - tankou pa egzanp, pwoteyin, vitamin, mineral, grès ak sik. Fòk nou ajoute yo sou mayi, diri oubyen pitimi n ap manje chak jou.

manje prensipal Manje tankou mayi moulen, diri ak pitimi. An prensip, yo pa koute twò chè. Kò nou toujou bezwen manje fòtifyan, menm si l jwenn pifò nan materyo l bezwen nan manje prensipal yo.

masaj Yon fason yo rale moun pou soulaje doulè, presyon ak lòt sentòm. Pa egzanp, apre akouchman, fos kouch oubyen avòtman, yon bon masaj sou vant ka ede matris la kontrakte. Se yon kokenn chenn remèd pou pwoblèm emoraji.

maspinay seksyèl Ale nan maspinay

mastibasyon Se lè yon moun karese tèt li poukont li pou l fè kò l dous. Lè se mesye yo k ap fè sa, yo di y ap “bat laponyèt”.

mastit Ale nan enfeksyon nan tete.

matris Sak misk ki andedan vant fanm. Se ladan san an soti, lè n gen règ. Se ladan tou tibebe devlope pandan gwosès.

matris tonbe Matris fanm ki glise desann jouk nan chouchoun paske misk ki kenbe l yo vin twò fèb.

menopoz Se lè fanm sispann gen règ. Yo rete.

metòd baryè Metòd planin ki anpeche jèm gason rive jwenn ak ovil fanm .

metòd glè sèvikal Ak metòd sa a, se glè nan vajen fanm nan k ap fè l konnen lè l ka ansent ak lè l pa ka ansent.

metòd ojino (metòd ritmik) Yon metòd planin. Ak metòd sa a, medam yo gen pou yo konte jou chak mwa pou wè nan ki peryòd y ap gen plis chans pou yo ansent. Lè sa a, yo gen dwa pa al nan kontak seksyèl pandan peryòd sa a.

metòd òmonal Metòd planin ki anpeche ovè fanm pwodui ovil. Ak metòd sa yo, pa gen ankenn pitit ki ka devlope andedan matris la.

metòd planin natirèl Se yon metòd kote fanm chache konnen kilè yo ka ansent.

metòd planin pou toutan Ale nan esterilizasyon.

migrèn Gwo maltèt ki ka fè n wè twoub.

mikwoskòp Aparèy ki pèmèt nou wè bagay nou pa ka wè ak je n poutèt yo twò piti.

mineral Bagay nou jwenn nan manje-tankou pa egzanzp, Fè, kalsyòm ak yòd- ki ede n goumen ak maladi. Yo ede moun ki blese oubyen malad repran fòs tou.

mòpyon Ti bèt ki konn kole sou po oubyen sou pwèl moun ak bèt.

mòtalite matènèl Sa vle di fanm ki pèdi lavi yo akòz pwoblèm gwsès ak akouchman.

moun twomatize Pwoblèm moun genyen, lè yo menm, fanmi yo oubyen zanmi yo fè yon eksperyans fyèl pete.

move zak Gen divès kalte move zak: maltrete fanm (move zak sou kò); imilye

fanm, derespekte fanm (move zak sou lespri); fè kadejak sou fanm (move zak seksyèl ki aji ni sou kò ni sou lespri).

MST Maladi seksyèlman transmisib.

N

nemoni Enfeksyon nan ti tib ki antre byen fon nan poumon yo. Se nan tib sa yo, lè n ap respire a pase.

non jenerik Non (syantifik) pwodui ki pi enpòtan nan yon medikaman genyen.

nonoksinòl - 9 Yon pwodui chimik ki ka touye jèm gason. Kidonk, li pwoteje fanm kont gwsès. Nonoksinòl -9 bay pwoteksyon tou kont gonore ak klamidya.

noze Kè plen, anvi vomi. Anpil fwa, sa rive fanm ki sou twazyèm oubyen katriyèm mwa gwsès yo.

O

oksijèn Yon gaz nou jwenn nan lè n ap respire a. San li, nou pa ka viv.

operasyon Se lè doktè fann yon pati nan kò yon moun pou l trete yon maladi oubyen pou l fè kò a mache yon lòt jan.

opresyon Yon maladi poumon ki anpeche moun respire byen. Anpil fwa, n ap tande yon bri tankou bri souflèt, lè malad yo (asmatik) ap respire.

ostewopowoz Maladi ki bay moun feblès nan zo. Kòm zo yo frajil, yo kase trapde. Granmoun fanm pi vit gen ostewopowoz paske kò yo pwodui mwens estwojèn, lè yo fin fè menopoz.

oto-estim Lè yon fanm kwè nan tèt li. Lè l santi l ap jwe yon wòl enpòtan nan fanmi li ak kominote kote l ap viv.

ovè 2 ti sak gwozè zanmann oubyen gwozè rezen. Gen youn sou chak bò matris la. Ovè yo pwodui ovil. Se lè yon ovil rankontre ak jèm gason, fanm ka ansent.

ovèdoz Se lè yon moun pran twòp dwòg oubyen twòp medikaman yon sèl kou. Sa ka lakòz moun nan malad grav oubyen menm pèdi lavi l.

ovilasyon Se lè ovè yo pwodui yon ovil. Sa rive 2 semenn (apeprè) apre fanm nan fin gen règ li.

O

ògàn Pati nan kò moun k ap fè yon travay espesyal poukont li. Pa egzanzp, poumon yo se ògàn respirasyon.

òmòn Sibstans chimik kò a fè poukont li. Se òmòn ki dirije devlopman kò a. Pou medam yo, òmòn ki pi enpòtan se estwojèn ak pwojestewòn.

P

pèdi bann Ankenn kontak sesyèl pa posib si nèg la pa ka bande oubyen si kòk la pa ka ret rèd. Nan yon ka konsa, yo di nèg la pèdi bann.

pansyon Lajan sendika, patwon oubyen gouvènman konn sere nan kòb travay yon moun pou yo remèt li, lè l pa ka travay ankò.

Pap tès (papanikola) Yon tès yo fè nan laboratwa sou kèk selil yo pran nan kòl matris fanm pandan yon egzamen basen. Mikwoskòp pèmèt yo wè si gen siy kansè nan selil sa yo.

paralizi Lè yon pati nan kò a oubyen tout kò a pòk.

parazit Ti bèt ak vè ki ka viv andedan oubyen sou kò moun. Yo ka bay maladi.

pati entim Pati seksyèl moun. Genyen ki andedan kò a, genyen ki sou deyò.

pati repwodiksyon Tout pati nan kò gason ak kò fanm ki pèmèt yo fè pitit.

pèdi konesans Se sa k rive moun ki malad oubyen ki blese, lè yo endispoze. Yo pa konn sa k ap pase. Lè konsa yo mal pou revni.

peryòd Ale nan règ

peryòd kote fanm ka ansent Se epòk nan mwa a kote yon fanm ka ansent. Pou pifò fanm, peryòd sa a ki dire apeprè 6 jou, kòmanse 10 jou apre règ yo.

pi/postim Dlo blanch oubyen dlo jòn ki soti andedan maleng oswa blese ki enfekte. Vye dlo sa yo chaje jèm mikwòb.

pibète Peryòd kote ti gason oubyen ti fi ap fòme. Ti gason ap tounen gwo gason; ti medam yo ap tounen gwo fanm. Yo kòmanse gen règ.

piki Medikaman yo bay ak sereng. Se pike yo pike moun nan pou yo lage medikaman an nan kò l.

piki anba po Piki moun pran nan vyann nan kò yo. Li pa menm jan ak piki nan misk.

piki nan misk (entramiskilè) Piki nou pran byen fon nan misk nou.

piki nan venn (entravenez) Piki (oubyen sewòm) yo ba moun nan venn.

pipi Dechè likid ki fèt nan blad pipi a. Li soti nan yon ti twou ki pi wo vajen nan.

pirifye dlo Se lè n fè yon jan pou n touye move jèm mikwòb ki nan dlo nou pral itillize.

plafon bouch fann Se lè tibebe fèt ak yon twou nan plafon bouch yo

planin familyal Metòd ki pèmèt fanm kontwole valè pitit y ap fè.

plasenta Ògàn ki sanble ak eponj ki andedan matris fanm ansent. Se ladan kòd lonbrit la kole. Se ladan tibebe a jwenn tout sa l bezwen. Apre akouchman, plasenta a dwe soti.

po bouch fann Se lè timoun fèt ak yon twou nan po bouch anwo yo. Anpil fwa, twou sa a rankontre ak twou nen timoun nan.

pòch dlo Sak ki andedan matris fanm ansent. Se nan sak sa a (sak amnyotik) tibebe a ye. Lè l pete, gen yon likid ki soti andedan l. An jeneral, lè sa rive, fanm nan pa lwen akouche.

polip Ti boul ki pouse andedan matris fanm. Nan pifò ka yo, yo pa gen ankenn rapò ak kansè.

presbit Moun ki pa ka wè pre.

prematire Tibebe ki fèt anvan lè (san l pa ko fin devlope)

prenatal tan ki pase anvan akouchman.

prevansyon Se lè n anpeche yon bagay rive.

pwent tete Pwent ki nan mitan wonn fonse ki nan tete fanm. Se ladan lèt la soti.

pwodui chimik Nou jwenn pwodui chimik nan kò moun, bèt, plant ak tout sa ki egziste. Men, gen pwodui chimik ki soti nan endistri tou. Pwodui chimik sa yo gen gwo danje pou fanm.

pwojestewòn Òmòn kò fanm fè poukont li.

pwojestin Òmòn femèl ki menm jan ak pwojestewòn, men ki fèt nan laboratwa. Nou jwenn li nan kèk metòd planin òmonal.

pwoteyin Sibstans nou jwenn nan kèk manje. Yo bay fòs ak enèji. Yo pèmèt kò a devlope kòm sa dwa.

pyè nan vezikil bilyè Ti grenn pòtre ak ti wòch ki fòme andedan vezikil bilyè a. Sa bay gwo doulè.

R

radiyografi Se lè yo sèvi ak aparèy pou tire pòtre pati ki andedan kò nou tankou pa egzanzp, zo oubyen poumon.

randevou kadejak Pyèj gason konn tann pou fanm ki nan zanmitay avè yo.

rapò seksyèl san pwoteksyon Kontak dirèk ak pati entim, san, dechay oubyen swentay patnè a —lè gen chans pou youn nan 2 moun yo gen MST.

rapò seksyèl ak plis pwoteksyon Se rapò seksyèl kote chak moun evite kontak dirèk ak pati entim, san, dechay oubyen swentay lòt la.

règ Lè san ki soti nan matris nou desann nan vajen nou. Sa rive apeprè chak 28 jou. Règ dire dezoutwa jou.

rektòm Se dènye bout trip la. Li rive jouk nan twou dèyè a.

remèd fèy Fèy, flè, rasin ak lòt pati nan plant ki ka sèvi pou trete kèk maladi.

remèd lakay Tretman san medikaman famasi k ap bay rezilta denpi dikdantan nan yon peyi oubyen nan yon bouk.

ren 2 gwo ògàn ki nan zòn bout anba do n. Se yo ki pwodui pipi pandan y ap fè netwayaj nan san nou.

reyon Enèji k ap soti sou yon fòm espesyal. Solèy la pa egzanp, voye reyon solèy sou tè a. Aparèy k ap voye reyon se gwo danje paske reyon yo ka touye selil nan kò n. Men doktè sèvi ak reyon tou nan tretman kèk maladi tankou kansè, pa egzanp.

rezistans Kapasite moun, bèt oubyen jèm mikwòb genyen pou yo defann tèt yo kont sa ki ka fè yo mal oubyen ki ka touye yo. Anpil bakteri pa egzanp, rive reziste devan kèk antibyotik.

S

sa k pase chak mwa nan kò yon fanm 2 semèn apre fanm nan fin gen règ, ovè yo pwodui yon ovil. Men, apre 2 semèn ankò, denpi manmzèl pa ansent, règ la ap tounen.

saliv Krache

sakom Kapozi Maladi ki fè yon bann plak mawon oubyen mòv leve sou po oubyen sou bouch. Se yon kansè nan veso sangen oubyen nan glann lenfatik ki bay pwoblèm nan. Anpil fwa, malad SIDA yo gen sakom Kapozi.

sanitasyon (pwopte ak ijyèn) Pwòpte ak ijyèn pou bare wout maladi. Kote travay sa ap fèt, moun gen dlo potab pou yo bwè; pa gen fatra nan lari ak sou plas piblik.

sant sante Enstitisyon ki pi piti pase lopital men ki bay bon jan swen sante. An jeneral, gen sant sante lavil ak nan gwo bouk. Nou ka jwenn enfimiyè konpetan ak doktè ladan yo.

sante repwodiksyon Swen sante pou prevansyon oubyen tretman tout pwoblèm ki gen rapò ak pati repwodiksyon fanm. Ladan yo, nou jwenn planin familyal ak swen prenatal.

sante seksyèl Sante fanm genyen nan sa ki gen rapò ak sèks, lè kò yo rele yo chè mèl-chè mètrès.

saranpyon Maladi timoun konn genyen. Se yon viris ki bay li. Maladi sa a ka donmaje yon tibebe ki nan vant.

sekrè Tout moun konnen travayè (z) sante, enfimiyè, ak doktè pa gen dwa mache rakonte enfòmasyon yo genyen sou yon malad.

selil Pi piti pati ki nan kò moun.

semans gason (dechay) Likid ki soti nan kòk gason k ap voye. Yo rele l dechay tou. Li plen ak jèm gason.

septisemi Enfeksyon grav ki gaye nan tout san yon moun.

sereng Zouti yo itilize pou bay piki.

sewòm oral Likid moun bwè, lè yo pèdi twòp dlo (dezidratasyon). Se yon bon remèd. Li fèt ak dlo bouyi, sèl, sik oubyen ak farin diri, farin mayi oubyen pitimi.

sewòm rektal Ale nan lavman.

sezaryèn Lè akouchman nòmal pa ka fèt san pwoblèm, doktè gen dwa ouvri vant fanm nan pou retire tibebe a.

SIDA (nan lang franse: Syndrome de l'immuno-déficience acquise). Yon maladi seksyèlman transmisib ki atake moun ki enfekte ak viris ki rele VIH la. Lè yon moun enfekte ak VIH, sa pa vle di maladi SIDA deja antre sou li. Yon moun gen SIDA, lè sistèm iminitè l vin tèlman fèb, li pa ka fè ankenn rezistans ankò devan enfeksyon ak maladi òdinè.

sifilis Yon maladi seksyèlman transmisib.

sik Sibstans ki dous nan bouch. Nou jwenn sa nan siwo myèl oubyen siwo kann, pa egzanp. Sik ba moun enèji.

sikatriis Mak maleng oubyen blese kite sou po moun. Li gen dwa donner.

sikilasyon Fason san an mache nan veso sangen yo (venn ak atè).

sikonsizyon Operasyon kote yo koupe po ki kouvri tèt kòk gason.

sistèm iminitè Se sistèm defans kò nou. Li dekouvri jèm mikròb ki atake n; li eseye konbat yo pou anpeche n trape enfeksyon.

sodomi Kontak seksyèl nan twou dèyè.

sonogram Yon aparèy ki pèmèt yo tire pòtre bagay ki andedan kò moun. Doktè sèvi avè l souvan pou gade tibebe nan vant.

sou mank Se lè kò yon dwog ki pa jwenn dwòg ap mande l règleman. Moun ki ap kite dwòg oubyen bweson pase yon tan nan sitiasyon sa a anvan yo vin anfòm.

swen prenatal Konsiltayon pandan gwosès. Se yon fanm saj oubyen yon travayè (z) sante espesyalize ki egzamine fanm nan tanzantan pou wè si gwosès la ap devlope kòm sa dwa.

T

tanperati Degre chalè ki nan kò yon moun.

tanpon Koton, twal oubyen eponj fanm foure andedan vajen yo, lè yo gen règ. Tanpon gen menm fòm ak yon bouji.

tansyon Presyon san moun fè lè l ap sikile andedan veso sangen yo (atè ak venn). Firanmezi n ap granmoun, tansyon nou ap chanje. Maladi ka lakòz tansyon chanje tou.

tansyon wo Lè san an fè plis presyon andedan veso sangen yo (venn ak atè).

tata Dechè ki soti nan twou dèyè n, lè n fin dijere manje.

tèmomèt Yon aparèy ki pèmèt yo mezire kantite chalè ki nan kò yon moun.

testikil Boul grenn yo. Se ladan yo jèm gason fèt.

testostewòn Prensipal òmòn ki nan kò gason.

tetanòs Yon maladi grav. Jèm mikwòb ki bay li a viv nan tata moun ak tata bèt. Moun pran maladi a, lè jèm mikwòb la fofile antre nan blese oubyen maleng ki nan kò yo.

ti bèf Lè yon moun souse pati entim patnè l pou l fè l jwenn plezi.

ti lèv Yon pati nan vajen fanm. Se 2 ti po ki nan mitan 2 gwo po ki chaje pwèl yo. Yo sansib anpil.

tibebe ki fèt ak defo Ti bebe ki fèt ak yon enfimite nan kò oubyen nan lespri.

tibebe ki parèt devan dèyè Lè pye tibebe a oubyen dèyè l parèt anvan tèt li.

tibèkiloz (TB) Se yon maladi grav. An jeneral, jèm mikwòb TB a atake poumon yo.

timè Yon boul ki pouse nan kò moun.

timoun ki pa tèm Timoun ki fèt ak pwoblèm nan sèvo paske manman l pa t jwenn kantite yòd li te bezwen pandan gwosès la.

tisi Materyèl ki fè misk, chè ak ògàn ki nan kò moun.

tizonnay seksyèl Se lè yon alatèt (pwofesè, patwon, chef, direktè) lage 2 gidon nan kò fanm ki sou zòd li.

tokay-konseye Yon moun ki resevwa fòmasyon pou l ka pale ak lòt moun ki nan menm pozisyon avè l. Pa egzanp, yon jenn fanm ka ba lòt jenn fanm konsèy; yon ansyen bwesonyè ka ede lòt moun ki vle kite metye a.

toksemi (eklanmsi) Pwoblèm grav fanm ansent konn genyen. Li ka lakòz medam yo gen gwo kriz.

toksik Pwodui toksik se pwazon. Yo ka deranje moun; yo ka lakòz maladi oubyen menm lanmò.

toksikomani Moun ki gen pwoblèm sa a santi yo toumante, lè yo pa ka jwenn tafya oubyen dwòg.

tranche Travay ki fèt nan kò fanm ansent k ap akouche. Firanmezi matris la ap kontrakte, kòl matris la ap ouvri. Se konsa, fanm nan ap reyisi pouse tibebe a soti nan vajen li.

travayè sante kominotè Travayè sante k ap travay nan yon kominote. Se pa tout ki aprann metye a lekòl.

travayèz seksyèl Fanm k ap kouche ak gason pou lajan oubyen lòt favè (manje, rad, sèvis li vle yo rann li).

tretman reyon Se lè yo sèvi ak yon aparèy k ap voye reyon nan kò yon malad pou touye selil kansè. Moun pa ka wè reyon yo. Moun pa ka santi prezans yo nonplis.

trikomonas Yon parazit ki bay enfeksyon nan pati entim. An jeneral, se nan fè bagay moun pran l. Men, nou pa ka pran l lòt jan tou.

trip Pati andedan vant moun ki tankou yon tib. Se youn nan dènnye kote tout manje pase anvan yo tounen dechè. Twou dèyè a se dènnye bout trip la.

twal gaz Twal mou yo itilize pou fè pansman.

twonp Ale nan twonp Falòp.

twonp Falòp Tib ki soti nan ovè yo pou rive nan matris la. Se ladan yo ovil yo pase pou y al nan matris la.

twou vajen Ale nan vajen.

V

vajinoz bakteryèn Enfeksyon nan vajen bakteri lakòz.

vaksen Piki ki pwoteje moun kont maladi. Egzanp: vaksen kont tetanòs, vaksen kont tifoyid, eksetera.

valè yo ba moun Enpòtans yo ba moun nan fanmi li ak kominote kote l ap viv.

vapè Bagay tankou lafimen ki konn soti nan pwodui chimik.

varis Venn anfle ki parèt tankou yon bann ti boul nan janm granmoun fanm, fanm ansent ak fanm ki fè anpil pitit. Kèk fwa, fanm ansent konn gen varis nan pati entim tou.

vazektomi Youn nan metòd planin pou toutan yo. Se koupe yo koupe tib kote dechay gason pase, lè l sot nan testikil yo.

vèni Likid yo mete sou krich ak kannari. Lè ajil la kwit, vèni an anpeche yo koule.

venn Veso sangen ki tankou yon bann tib fen kote san pase pou l tounen nan kè a. Pa bliye ale nan atè tou.

vezikil bilyè Yon ti sak misk ki kole ak fwa moun. Li bay yon likid ki ede moun dijere grès.

vètij Tèt vire.

VIH Ale nan VIH/SIDA.

VIH/SIDA VIH oubyen viris imino defisyans se viris ki bay maladi SIDA.

viris Ti jèm mikwòb ki pi piti pase bakteri. Yo bay maladi enfektyez.

vitamin Sibstans kò a bezwen pou l travay byen, pou l konbat maladi epitou pou l ka re pran fòs apre maladi.

vomisman Se lè nou rann manje nou fin manje.

voye Se moman kote gason jwenn plis plezi nan rapò seksyèl. Se lè sa a dechay la soti.

vyèj Fanm ki pa ko nan lavi gason.

W

wè twoub Lè n pa wè tout bagay byen klè.

wòl fanm/wòl gason Diferans sosyete a mete ant konpòtman fanm dwe genyen ak konpòtman gason dwe genyen.

wòl seksyèl Diferans sosyete a mete ant konpòtman fanm dwe genyen ak konpòtman gason dwe genyen nan sa ki konsène rapò seksyèl.

Y

yòd Yon mineral nou jwenn nan latè ak nan kèk manje. Li anpeche moun trape lagwat. Yon lòt bò, li pwoteje tibebe nan vant kont sèten pwoblèm ki konn fè yo pa tèm.

Z

zo devan Zo ki nan zòn kote pwèl yo pouse.

zòn basen Se zòn ki nan mitan 2 kuis fanm. Se la pati repwodiksyon yo ye.

zona (herpes zoster) Plak wouj ki leve sou po moun. Maladi sa a se rezilta viris èpès la. Malad la gen bouton ki leve nan figi l, sou do l ak lestomak li.

